

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

(g. 1907)

TOMAS VENCLOVA

Bernardas Brazdžionis — vienas pačių iškiliausių nepriklausomybės metais susiformavusiu lietuvių poetų. Priklausydamas neokatalikiškajam visuomenės ir literatūros sparnui, jis anksti patraukė skaitytojų dėmesį vizonieriška ir tragiška lyrika, kurioje bibliniai motyvai derinosi su modernizmu. Toje lyrikoje vyravo artėjančio karo, okupacijų ir tremties nuojauta. Okupacijų periodu Brazdžionis įgijo tautinio poeto statusą ir tapo beveik toks pat populiarus, kaip ankstesnėje epochoje buvo Maironis. Egzilėje Brazdžionio poezija pirmiausia vykdė socialinę funkciją, palaikydama lietuvių identitetą ir gindama Lietuvos bylą pasaulio akivaizdoje. Šiuo laikotarpiu Brazdžionis atsidūrė jaunesniųjų poetų šešelyje. Tačiau geriausieji jo eilėraščiai, rašyti tiek nepriklausomybės periodu, tiek ir vėliau, virto chrestomatiniais, o jų autorius pelnė lietuvių literatūros klasiko vardą.

* * *

Brazdžionis gimė 1907 m. vasario 2 d. Stebeikelių kaime netoli Pumpėnų, šiaurės rytų Lietuvoje. 1908 m. tėvai su juo keleriems metams išvyko į JAV. Jau tremtyje, 1914 m., Brazdžionis rašė: „Pirmasis miestas — Bostonas, Amerikos Aténai, uostas prie Atlanto, kur praleidau savo pirmuosius vaikystės metus, kur antrą kartą pajutau žemę, kad ir svyruojančią, po kojomis; arčiausia Lietuvos uostas, ir iš jo norėčiau, kad išplauktų laivas į tėvynę“. 1914 m. pradžioje šeima grįžo Lietuvon. Tévas Pirmojo pasaulinio karo metais buvo mobilizuotas, motina nusikélé į Žadeikių dvarą Pasvalio valsčiuje. Čia būsimasis poetas išmoko skaityti iš maldaknygės. Pradžios mokyklą jis lankė Žadeikuose ir Pasvalyje; 1921 m. istojo į Biržų gimnaziją, kuria baigė 1929 m.

Biržų gimnazijoje, kurioje daug kas dar atsiminė buvusius mokinius Julijus Janonį ir Kazį Binkį, viešpatavo gyva literatūrinė atmosfera. Trečioje klasėje Bernardas ėmė rašyti eiles, kurias netrukus (nuo 1924 m.) pradėjo spausdinti — iš pradžių jaunimo laikraštyje *Pavasaris*, paskui žurnaluose: *Ateitis*, *Krivulė*, *Židinys* ir kt. Tévas tuo laikotarpiu vėl išvyko į Argentiną (vėliau grįžo), sesuo į Braziliją. Brazdžionis užsimena apie tai viename iš savo ankstyvųjų eilėraščių:

Išejo tévas Argentinon.

Sesuo Brazilijon. Tikrai? Kad būtų netikrai!

*Atrašo kartais laišką. Tuščiąq. Taip. Be dolorių.
Tévelis skaldo akmenis; seselė kukurūzus raško;
gyveną, sakosi, gerai.*

*O aš su motina tévynėj.
Tegu sau skraido jie.
Tegu. Kol jos akis užmerksiu,
Pabūsiu dar namie.*

*Ateina viesulai ir vėtrus
Ir tiesiai į namus.
Ir saulė ta pati pas juos ten
Ir ta pati pas mus.*

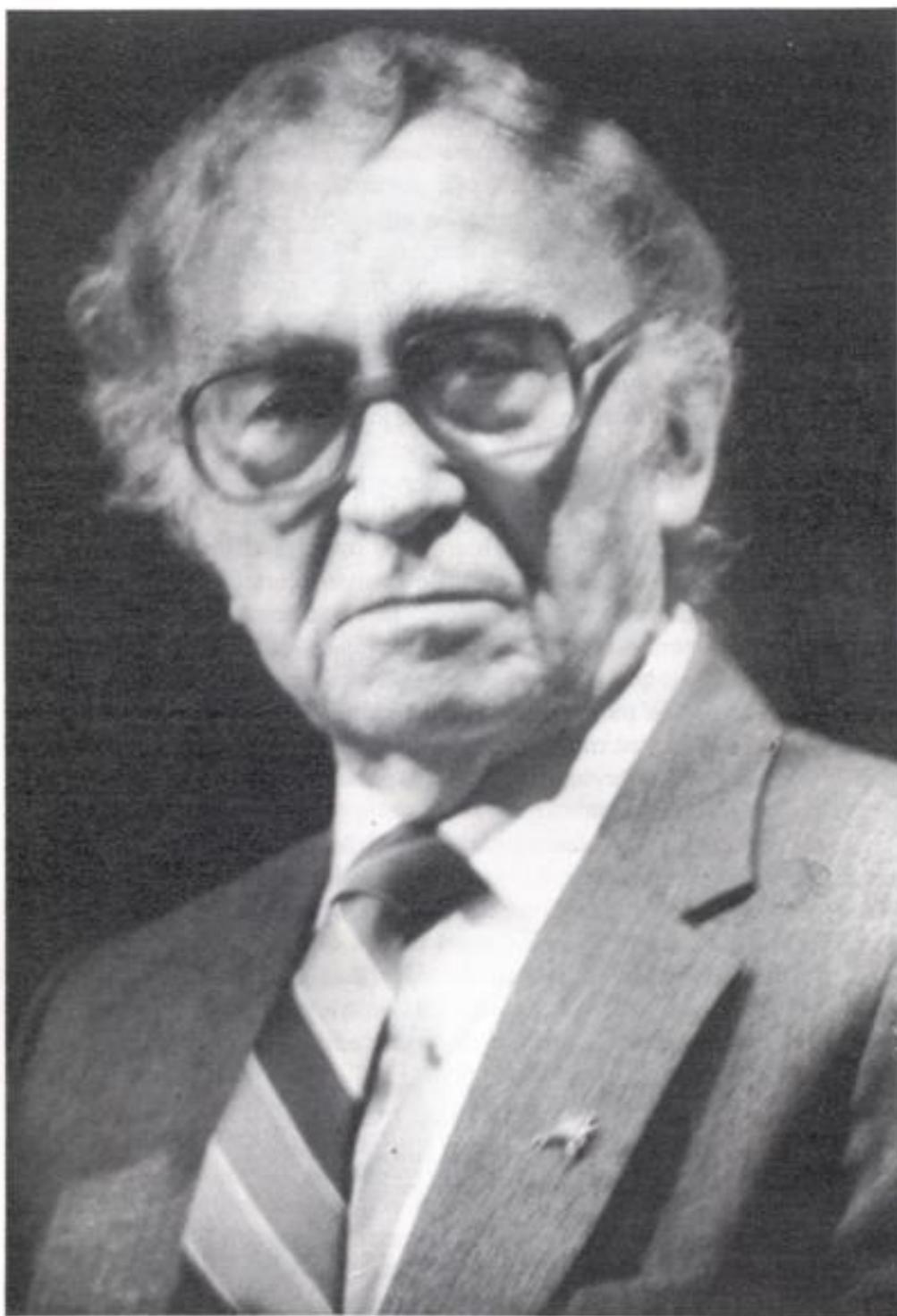
(„Poeto autobiografija“)

Dar gimnazijoje Brazdžionis išleido mažą, šešiolikos puslapių eiléraščiu knygutę *Baltosios dienos* (su Kaziu Aukštikalniu, 1926) ir kiek didesnę poemėlę *Verkiantis vergas* (1928). Jis taip pat dalyvavo jaunuju poetų antologijoje *Pirmas dešimtmetis* (1928).

1929-1934 m. Brazdžionis studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą, taip pat pedagogiką Vytauto Didžiojo universiteto humanitarinių mokslų fakultete Kaune. Čia atsivérė plati dirva literatūriniams jo interesams. Jis veikė studentų ateitininkų „Šatrijos“ meno draugijoje ir studentų humanitarų draugijos literatūros sekkcijoje, kuriai 1931 m. vadovavo; 1933 m. redagavo laikraštį *Lietuvos studentas*; dažnai dalyvavo Kaune ir provincijoje rengiamuose literatūros vakaruose. Netrukus jis tapo vienu produktyviausių, originaliausiu ir mėgsta-miausiu jaunosis kartos poetų šalia Jono Kossu-Aleksandravičiaus (Aisčio), Antano Miškinio, Kazio Inčiūros, Kazio Borutos, Salomėjos Nėries ir kitų. Rinkinys *Amžinas žydas* (1931) užtikrino Brazdžioniui žymaus talento vardą, kurį dar labiau įtvirtino sekantis rinkinys *Krintančios žvaigždės* (1933).

Baigęs universitetą, Brazdžionis dėstė lietuvių kalbą jvairiuose kursuose ir mokyklose, 1937-1939 m. dirbo „Sakalo“ leidykloje Kaune, o 1940-1944 m. buvo Maironio literatūros muziejaus kuratorius. Jis redagavo daugelį visuomeninių ir literatūrinių žurnalų — *Ateities spinduliai* (1932-1940), *Pradalgės* (1934-1935), *Dienovidis* (1938-1939); skelbė kritikos straipsnius ir knygu recenzijas *Židinyje*, *Naujojoje romuvoje*, *Vaire*, *XX amžiuje* (daugiausia Jono Brazačio slapyvardžiu). Jo rinkinys *Ženklai ir stebuklai* (1936) pelnė „Sakalo“ leidyklos premiją, o po jo kitas rinkinys — *Kunigaikštų miestas* (1939) — jau ir Valstybinę literatūros premiją.

Šiuo laikotarpiu Brazdžionis intensyviai reiškėsi ir kaip vaiku poetas (slapyvardžiu Vytė Nemunėlis). Jis išspausdino aštuonias vaikams skirtas knygeles: *Mažujų pasaulis* (1931), *Drugeliai* (1934), *Kiškio kopūstai* (1936), Lietuvos Raudonojo Kryžiaus jaunimo literatūros premija), *Algirdukas pupuliukas ir Kazytė jo sesytė* (1937), *Laiško kelionė Argentinon* (1938), *Vyrai ir pipirai* (1938), *Meškiukas Rudnosiukas* (1939), *Purienos* (1939). Žaismingi, skambūs, lengvai įsimenantys

Vytauto Matelio nuotrauka

Bernardas
Brazdžionis

Vytės Nemunėlio eilėraščiai auklėjo kelias vaikų kartas ne tik nepriklausomoje Lietuvoje ir išeivijoje, bet ir okupuotame krašte, kur dažnoje šeimoje buvo saugomos jo knygos. Jie yra ryškus kontrastas rūščiai Brazdžionio lyrikai. Vytės Nemunėlio eilese, sakytum, reiškiasi antroji poeto asmenybės pusė, sklidina humoro, šiltos meilės pasauliui, pastabumo kasdieniškiems daiktams ir būsenoms. Geriausios iš tų eilių toli prašoka didaktinės literatūros lygi. Kaip ir Brazdžionio poezija, Vytės Nemunėlio eilėraščiai virto klasikiu lietuvių raštijos palikimu, o *Meškiukas Rudnosiukas* užémė joje tokią pat garbingą vietą, kaip Lewis Carroll ir Alan Alexander Milne knygos anglų literatūroje.

Nepriklausomybės periodo pabaigoje Brazdžionis jau buvo vienas iš žymiausių ir įtakingiausių Lietuvos poetų — daugelio nuomone, pats žymiausias ir įtakingiausias tarp jaunesniųjų. Kairiojo sparno visuomenei buvo tolimi jo religiniai bei apokaliptiniai motyvai, bet ir jos atstovai paprastai pripažino Brazdžionio rašytojišką autoritetą. Kaip poetas, jis veikė ne tik savo bendraminčius (Brazdžionio lektūros pėdsakai gana ryškūs ne vieno okupuotos Lietuvos poeto kūryboje, išskaitant ir pačius oficialiausius, tokius kaip Eduardas Mieželaitis). Priimdamas Valstybinę literatūros premiją Vilniuje 1940 m. kovo 4 d., Brazdžionis jau kalbėjo kaip centrinė lietuvių literatūros figūra, teisėtas geriausiuju mūsu kultūros tradicijų paveldėtojas: „Sunkesnėse valandose, rodos, nė vienas veikalas nėra gimęs. Bet, broliai rašytojai, — istorijos knyga atversta ir balta kaip sniegas ... Mes žinome, kokiose sąlygose gyveno ir kūré Strazdelis, Kudirka, Maironis; mes patys pergyvenom Didžiojo karo ir Nepriklausomybės kovų dienas, tautos sąžinę mums liepė nepadėt plunksnos iš rankų ir šiandien. Žodis prikélé Lietuvą. Kūrybos žodis ją turi jprasmint ir tuošči, einančią amžinuoju laisvės keliu“.

Šiam savo misijos suvokimui poetas liko ištikimas ir praradus nepriklausomybę. Tėvynės nelaimė ir ypač tragiškosios 1941 m. birželio deportacijos ji giliai slégė. Kaip ižymiai tautiškojo ir katalikiškojo sparno asmenybei, jam buvo kilęs ir tiesioginis pavojus. Pirmosios sovietinės okupacijos laikotarpiu buvo parengta tik jo knygutė vaikams *Dédé rudenėlis* (1941), pasiekusi skaitytojus jau karui prasidėjus. Naujoji rezistencinė Brazdžionio lyrika buvo žinoma tik jo artimiems bendraminčiams. Tuo metu jis atmetė emigracijos galimybę:

*Iš tévynės skrenda gervių pulkas,
Pakelyje baltą plunksnų meta, —
Likit, upės, likit, kloniai puikūs,
Likit vargo ir vergijos metams.*

*Niekur neisiu iš tavęs, tévynę,
Niekur neisiu, motin, iš tavęs,
Tavo skausmas, tavo veidas nusiminęs
Iš visur mane sugrįžt teves.*

(„Bégimas iš tévynės“)

Karo pradžioje, įvykus 1941 m. sukilimui ir SSSR kariuomenei pasitraukus iš Lietuvos, tuo pat pasirodė Brazdžionio rinkinys *Šaukiu aš tautą* (1941), išėjęs be vokiečių okupacinės cenzūros leidimo (rinkinio tiražas buvo pažymėtas 30 egzempliorių, nors iš tikrujų buvo dešimt kartų didesnis). Šioje knygoje vyravo pilietiniai eiléraščiai, nestokoja retorinio ir publicistinio elemento, tačiau jspūdin-gai išreiškia istorinės akimirkos nuotaiką:

*Iš sutemu, iš priebländų išeikit,
Uždekit naują ugnį širdyse,
Vergams palikit vargo naktį klaikią! —
Šaukiu aš, jūsų protėvių dvasia.*

[.....]

*Šaukiu vardu aš jūsų vargo žemės,
Balsu piliakalnių ir pievų, ir miškų:
Nekeršykit, kad keršto kraujo dėmės
Nekristų prakeiksmu ant jūs vaikų vaikų!..*
(„Šaukiu aš tautą“)

Be vokiečių okupacinės cenzūros leidimo pasirodė ir kitas Brazdžionio rinkinys — *Iš sudužusio laivo* (1943). Tais pačiais 1943 m. buvo išleista didoka jo eiléraščių rinktinė *Per pasaulį keliauja žmogus*, virtusi populariausia savo meto lietuvių poezijos knyga. Rinktinės baigiamasis skyrius *Viešpaties žingsniai* 1944 m. turėjo pasirodyti ir atskiru leidiniu, bet, SSSR armijai grįžtant, liko spaustuvėje. 1942 m. Brazdžionis suredagavo *Literatūros metraštį*. Tuo laikotarpiu išėjo ir kelios Vytės Nemunėlio knygutės vaikams: *Gintaro kregždutė* (1943), *Mokykla miške* (1943), *Pavasario upeliai* (1944), *Kalėdų Senelis* (1944).

1944 m. vasarą, kada kiekvienam buvo aišku, kad Brazdžionis už aktyviajį patriotinę veiklą gali būti sovietinio režimo sunaikintas, jis pasitraukė į Vakarus. 1944-1949 m. poetas gyveno Ravensburge (Vokietijoje) ir darbavosi lietuvių tremtinių kultūriniame gyvenime. Jis išleido čia rinkinius *Svetimi kalnai* (1945, *Švietimo valdybos literatūros premija*) ir *Šiaurės pašvaistė* (1947), keletą knygučių vaikams — *Tėvų nameliai* (1945), *Mažoji abécéle* (1946), suredagavo lietuvių rašytoju metraštį *Tremties metai* (1947). 1949 m. Brazdžionis persikelė į JAV. Kurį laiką jis gyveno Bostone, dirbdamas Lietuvių Enciklopedijos visuotinės literatūros skyriaus redaktoriumi ir linotipininku. Persikelęs iš Bostono į Los Angeles, 1955-1972 m. redagavo ten mėnesinį žurnalą *Lietuvių dienos*. Amerikoje Brazdžionis išspausdino poezijos rinkinius *Didžioji kryžkelė* (1953, Lietuvių rašytojų draugijos literatūros premija), *Vidudienio sodai* (1961, *Aidų* literatūros premija); 1970 m. buvo išleista didelė jo rinktinė *Poezijos pilnatis*, sudaryta iš dyliukos knygu. Pasirodė taip pat kelios naujos Vytės Nemunėlio knygos — *Pietų vėjelis* (1951), *Lietuvių tévynei* (1952), *Po tévynės dangum* (1952); 1984 m. išėjo vaikų poezijos rinktinė *Mažujų dienos*, sudaryta iš devynių rinkinių. 1949-1950 m.

Bernardas Brazdžionis su
Žmona Aldona 1963 m.
Los Angeles, JAV.

Lietuviai foto archyvas

Brazdžionis redagavo vaikų laikraštį *Eglutė*, o 1957-1965 m. *Lietuvių beletristikos antologiją* (antrają dalį — su Benediktu Babrauskui). 1961-1965 m. ir 1980-1983 m. jis buvo Lietuvių rašytojų draugijos pirmyninkas. P. Jasiukonis su kitais pagamino dokumentinį filmą „Per pasaulį keliauja žmogus“, kuriamo atvaizduojami kai kurie Brazdžionio gyvenimo ir kūrybos momentai.

Šiandien Brazdžionis tebéra produktyvus ir populiarus poetas. Periodikoje spausdinama nemažai eilėraščių iš naujausio jo rinkinio *Po aukštaisiais skliautais*, kurio rankraštis laimėjo 1986 metų Lietuvių Bendruomenės literatūros premiją. Svarbiausias pastarojo meto Brazdžionio sumanymas yra didelis lyrinių bei satyrinių eilėraščių ciklas *Vaidila Valiūnas*.

Lietuvos oficialioje komunistinėje spaudoje Brazdžionis ilgus metus buvo ignoruojamas ar niekinamas, nors jo kūryba tévynéje visada buvo mágstama. Iš rankų į rankas slaptai éjo ne tik Lietuvoje bei išeivijoje spausdintos Brazdžionio knygos, bet ir jų savilaikiniai nuorašai. Brazdžionio eilés būdavo deklamuojamos neviešuose susibūrimuose; yra žinoma, kad jas teismuose — šalia Putino ir kitu

Bernardo Brazdžionio
portretas, tapytas dail.
Adomo Varno.

— deklamuodavo politkaliniai; poeto gimtinėje Stebeikeliuose jaunimas pastatė paminklinį kryžių. Nuo 1967 m. Lietuvos spaudoje be autoriaus žinios ēmė rodyti vienas kitas jo eileraštis (paprastai iš prieškarinio laikotarpio), o 1987 m. *Gimtajame krašte* buvo paskelbtas ir gana objektyvus Vytauto Kubiliaus straipsnis apie jo kūrybą. Brazdžionis — vienas iš nedaugelio lietuvių rašytojų, igijusių ne vien literatūrinį statusą: jis tapo istorine figūra, simbolizuojančia lietuvių kultūros atsparumą ir pasipriešinimo dvasią negandų metais.

1989 m. pavasarį Lietuvai laisvėjant, Brazdžionis po 45 metų pertraukos apsilankė tévynéje. Jam buvo surengtas triumfališkas priėmimas, neturjis lygiu lietuvių literatūros istorijoje. Lietuvoje buvo 100,000 egz. tiražu išleista jo Poezijos pilnatis drauge su *Vaidilos Valiūno* ciklu, o išeivijoje rinkinys *Po aukštaisiais skliautais*.

* * *

Kritikas, žurnalistas, redaktorius, vaikų poezijos klasikas Bernardas Brazdžionis pirmiausia yra ižymus lyrikinis, rašas humanistinis, pilietinis ir religinius temomis. Jo kūryba — savitas ir individualus reiškinys mūsų literatūroje, nors daugeliu atžvilgiu ir susiliečias su lietuvių klasikinės poezijos (ypač Maironio) tradicija. Iš amžininkų Brazdžionį yra šiek tiek veikęs Vincas

Mykolaitis-Putinas. Dar jaunystėje susipažinės su XIX a. bei moderniosiomis Europos literatūros srovėmis, Brazdžionis patyrė tam tikrą vokiečių romantikų bei ekspresionistų įtaką (vokiečių poetų — Goethe, Heine — jis yra ir vertės). Nesunku pastebėti jo sąlytį ar bent ryškias analogijas su prancūzų kataliku poetais — Charles Péguy, Paul Claudel. Tremtyje Brazdžionis studijavo ir anglų bei amerikiečių poetus (iš kurių, sakysime, Wystan Hugh Auden jis parafrazavo eilérastyje „Skaičiai“). Tačiau svarbiausias jo ikvėpimo šaltinis yra Biblia (psalmės, pranašų knygos, Evangelija, Apreiškimas), homiletika, giesmės, įskaitant lietuviškuosius religinius bei liturginius tekstus, netgi šešioliktojo ir septynioliktojo amžiaus. Tai suteikia Brazdžioniui ypatingo originalumo, o drauge ir universalumo. Savo poezijoje, ypač ankstyvesnioje, jis sukuria unikalų konservatyvios ideologijos ir naujoviško minties rüpesčio, archaiško ir modernaus žodžio lydinj, o vizijos platumu, poetiniu taurumu ir pakilumu, sugestivia jéga, kalbos meistriškumu pralenkia daugumą savo amžininkų. Brazdžionis — poetas oratorius, pamokslininkas, šauklys, kreipiāsis į plačius skaitytoju sluoksnius, bandas suvokti ir išsakyti esminius žmogaus, tautos bei žmonijos buvimo dėsningumus. Tremtyje jis pasirenka pranašo, tautos guodėjo, kelio rodytojo poziciją, kaip kadaise lenkų romantikai — Mickevičius, Slovackis, Krasinskis, Norvidas. Ši pozicija, dvidešimtajame amžiuje jau gal kiek anachroniška, jaunesniųjų išeivijos poetų bei kritikų kai kada būdavo ir nupeikiama, tačiau ji taip pat prisideda prie Brazdžionio savitumo, jo ypatingo statuso mūsų kultūroje.

Brazdžionio poetinis kelias pasižymi vientisumu, bet jis vis dėlto galima perskirti į du periodus, kurių ribą nustato pati istorija — į nepriklausomybės periodą ir okupaciją bei tremties periodą.

Ankstyvojo laikotarpio Brazdžionis žymiau nukrypsta į modernistinį eksperimentavimą, negu brandžiaisiais savo kūrybos metais, kada jis labiau laikosi tradicinio žodyno bei stabilių klasikinių eiliavimo formų. *Baltųjų dienų* Brazdžionis dar tik mokosi poetinio amato. Šiuo metu jis daug ką savinasi iš lietuviškojo simbolizmo, susišaukdamas ne vien su Putinu, bet ir su Baliu Sruoga, Faustu Kirša, nevengdamas abstraktokų metaforų ir štampų (*sutemų nocturnai*, *širdžių okeanai*, *šventieji aukurai*). Vietomis jo eiléraščiuose pasigirsta romanso ir operos intonacijos (*Flavija*), atsiranda retoriškų, sentimentalų gaidų. Bet jau ir čia ryškėja Brazdžionio individualumas. *Poeto autobiografija*, kuri yra tarsi visas jo lyrikos jvadas, vykusiai perlaužia socialinius motyvus per asmeninio suvokimo prizmę: kalbėdamas trumpomis kapotomis frazėmis, Brazdžionis sudaro gyvos, simpatingai naivios emocinės išpažinties įspūdį. Dažnai pro literatūrines alegorijas prasiveržia gaivališkas religinis pergyvenimas, toks būdingas vėlesniajam Brazdžioniui („Oremus“, „Pasimeldimas“). Nemažai vietos eiléraščiuose užima gamtos motyvai, lietuviško tradicinio sodžiaus paveikslas, sklidinas jaukių detalių ir romantiško svajingumo („Tolimas kaimas“). Jau šiuo ankstyvuoju metu Brazdžionio poezija pasižymi ypatingu skambumu ir muzikalumu, organiška

Kas yra poesija?
 Yra tėles, kėdės apdarinys – kiek
 poetų, kiek būtelių, kiek apdarinys.
 Ne gerasodis, bet poesija. Sielenasodis
 poesijos galis iš nebūti.
 Kas aštu yra poesija?
 Man poesija yra žindui vavozbėlė
 arba laumėj jūros lažių vavozbėlė –
 ji stavi nuostabai opaluo ečerėjus,
 jie jūrą laumėj jūros lažių, – ji apjuostą
 uždys sielą, nuostabaus grozio gijokais,
 ištasydama meilę į lūpą augsmu, lai-
 mej ilgesnio, ženėj gerumu, dargauj
 paguodos spalvomis... Šešių sa-
 kydavo, kad tai „dievų kalba“, re-
 lai poesijų kalba, o jas dar iškiauce – la-
 žinojų kalba: ja i kalba i klauso žad-

Bernardo Brazdžionio rankraščio faksimile.

ritmika, gausiais vidiniais rimais ir aliteracijomis; tradicinis maironiškas ketureilis gerokai atnaujinamas, pajvairinamas pauzėmis bei papildomais skiemenumis, o greta jo atsiranda ir sudėtingų strofų. Pastebétina, kad labai anksti ima ryškėti du Brazdžionio poetinės semantikos centrai, svarbiausieji jo kūrybos archetipai — neregys ir keleivis: pirmasis simbolizuoją žmogaus egzistencinę vienatvę, užsisklendimą sielos gyvenime, vidinį susikaupimą, antrasis — kūrybinį nerimą, nesibaigiantį transcendentinės būties ieškojimą.

Moderniausiuoju Brazdžionio rinkiniu laikytinas *Amžinas žydas*, kuriamė poetas ieško savo kelio, nevengdamas rizikingų, anuomet net šokiruojančių eksperimentų. Kaip savo metu pastebėjo Juozas Ambrazevičius (Brazaitis), jo poetikoje šiuo laikotarpiu susilieja trys heterogeniškos srovės: emocinė ir gamtinė simbolika, charakteringa ne vien Brazdžioniui, bet ir Kossu-Aleksandravičiui, Inčiūrai, Santvarui; urbanistinė civilizacinė simbolika, artima keturvėjininkams ir netgi trečiafrontininkams (su kuriais Brazdžionis tuomet turėjo ir kai kurių asmeninių ryšių); pagaliau krikščioniškųjų Rytų ir Biblijos simbolika, išskirianti Brazdžionį iš kitų poetų, suteikianti jam nepakartojamą antspaudą. Daug vienos eilėse užima liturginė atributika, Senojo Testamento ir Evangelijos vaizdiniai,

netgi tiesioginės citatos. Tipiškas Brazdžionio eiléraštis virsta modernia psalme ar himnu, paremtu konfliktais, dramatiškomis priešpriešomis. Poetas aprépia didžiulę religinių jausmų gamą, aštriai atvaizduodamas žmogaus ypatingumą visatoje, jo būties paradoksalumą bei kontrastingumą — nuo vienatvés, abejonés, siaubo per protestą ir maištą, nusižeminimą ir atgailą ligi pagarbinimo. Jis skiriasi nuo ankstesniosios lietuvių religinės poezijos (Baranausko, Maironio, Jakšto), nes jtraukia į dvasinių meditacijų srautą netikėčiausius, iš pažiūros atsitiktinius elementus, kalba laisvai, nevaržomai, netgi drastiškai ir groteskiškai:

*Nueisiu pėščias į Čenstakavą,
Pėščias į šventą vietą.
Aš vienas chamas, aš vienas nusidėjelis,
Aš vienas juodas ant šio balto sveto.*

(„Harakiri“)

Religinės temos Brazdžionio pateikiamos gaiviai ir naujai, su pirmapradžiu atvirumu, derinant aukštą emociją su prozaizmais, neretai liaudiško primityvo tonu („Jos mylimo baladė“, „Ką sakė mūrininkas Jėzui tą naktį“). Linkdamas į ekspresionizmą ir net savotišką surrealizmą, poetas naudoja maldos intonacijas, litanijų bei suplikacijų ritmus, atėjusius iš senojo lietuviško sodžiaus religinės praktikos, nevengia sintaksinių archaizmų, netgi barbarizmų, atskambančių tarsi iš senos maldaknygės ar giesmyno (čysta, dūšia, minyška, mostys). Ironija ir satyra jo eiléraščiuose kai kada primena Juozą Tysliavą ir Teofilį Tilvytį; kartkartėmis ji net igyja parodijos ir burnojimo atspalvį. Tačiau rinkinyje nestinga ir lengvų humoristinių miniatiūrų („Eiléraštis Nidoje“), ir grakščių, tobulu poetinių vaizdų:

*Apie viską dainavome,
Apie viską kalbėjome —
Ir apie gyvą laisvę laisvę
Ir apie mirusią, numirusią kalėjime.

Ir buvo džiaugsmas didelis,
O didis, neapsakomas, —
Gražia žvaigžde žvaigždžių takuos virpejo
Kiekvienas atomas.

Užmigo saulė
Baltose vyšniose,
Kažin kas paémé gražiai
Ir išnešė ir išnešė.*

(„Apie išneštą saulę“)

Brazdžionis ypatingai jautrus muzikiniams, akustiniams įspūdžiams. Tačiau ir čia matyti jo individualybė. Jis „instrumentuoja“ savo poeziją ne muzikinio

Lietuvių dienų žurnalo redakcijos posėdis. Iš kairės: Milton Stark, anglų kalba skyriaus redaktorius, Juozas Kojelis, reportažo red., (stovi) Antanas Skirius, LD leidėjas, Bernardas Brazdžionis, vyr. red., Elena Tumiene, anglų k. red., Juozas Tininis, literatūros red. Lietuvių dienos, kultūros ir visuomenės mėnesinį žurnalą lietuvių ir anglų kalbomis Bernardas Brazdžionis redagavo nuo 1955 iki 1972 metų.

L. Briedžio nuotrauka

jvairumo, bet muzikinio vienodumo, monotonijos principu. Tas pasikartojas leitmotyvas turi išskirti Brazdžionio poetinę kalbą iš šiaip kasdieninės kalbos" (J. Brazaitis). Eiléraščiuose ryškėja retoriniai konstrukcijos dėsningumai: gausu klausimų, sušukimų, jausmingų pakartojimų, laipsniavimo, netgi tautologijų („Ar tu“, „Gėlės miršta“). Rašoma laisvais ritmais, dažnai laužytais sakiniais, vartojant stiprų garsoraštį, kartais pereinant ir į beprasme kalbą pagal lietuviškuju sutartiniu ir greitažodžiu modeli.

Brandžiuosiuose rinkiniuose *Krintančios žvaigždės*, *Ženkli ir stebuklai*, *Kunigaikščių miestas* Brazdžionio balsas praskaidréja ir sutvirtéja. Atsisakęs paviršutiniško epatažo, poetas dabar gvildena religines ir filosofines temas aiškiai, išbaigtai ir giliai, su klasikiniu įtaigumu. Daugelis šio laikotarpio eiléraščių („Gaudé gražios girios“, „Mes neturime namų“, „Pavasario varpai“, „Ménulio spinduly“, „Per pasaulį keliauja žmogus“, „Mes kaip žiedas“, „Žemė“, „Anno Domini“, „Requiescat“, „Neregio elegija“) jeina į lietuvių lyrikos aukso fondą. Kaskart tikslingesnė tampa konstrukcija, kondensuotesnė poetinė kalba. Brazdžionis įvaldo diametraliai priešingas intonacijas, nepaprastai plačią poetinės kalbėsenos skalę: jo eilėse girdéti graudus rūstumas ir eleginė giedra, dinamiška

ekspresija ir ramus susimąstymas, kaltinimas ir malda, apokaliptinė pranašystė ir melancholiška paguoda. Kūryboje ima vyrauti dvi temos. Pirmoji jų — žmogaus egzistencinė kelionė, organiška žmogiškojo esimo dinamika: trapumas ir taurumas, susvetimėjimas ir autentiškumas, menkumas ir didybė. Žmogaus ontologinė mūslė dažniausiai sprendžiamą religiniais terminais, atskleidžiant jo įsišaknijimą būtyje ir veržimasi į nepasiekiamą Tiesą, jo laikinumą ir jo išlikimą metafiziniame pasaulyje anapus mirties. Antroji tema — iškrypusios XX amžiaus civilizacijos pasmerkimas, artėjančios pasaulinės katastrofos vaizdai. Čia Brazdžionis susiliečia su kitų šalių ir tautų poetais katastrofistais, ypač su ankstyvuoju Czesławu Miłoszu. Jo patosas nukrypsta prieš karus, tironijas, prieš visuomenės sumaterialėjimą ir fariziejiškumą. Europos krizė suvokiamā transcendentinėje, eschatologinėje plotmėje, kaip brėstančio kosminio perversmo, pasaulio žlugimo ir atsinaujinimo ženklas. Šiuose eiléraščiuose („Zenklų psalmė“, „Girkite Dieva“, „Žmogaus stebuklas“, „Melas“, „Paskutinis pasmerktojo myriop žodis“) poetas neretai pasiekia tikrą biblinę stiprybę ir didingumą. Jo tonas tampa drauge iškilmingas ir pajuokiantis, čaižantis, sarkastiškas:

*Praeis respublikos, praeis monarchijos, praeis kompartijos ir diktatūros,
Praeis pasauly visas negražus,
Ir bus pajudintos dangaus galybės, grius namai ir mūrai,
Ir mano pragaištigas pranašavimas pražus.*

*Šnipai, diktatoriai, karaliai, prezidentai,
Šventų tautų šventieji jogai, kruvinų karų kariai,
Laiťai ant marių, tankai kontinente
Paskęs paskiausioje taurėj.*

(„Girkite Dieva“)

Didelę vietą šio laikotarpio Brazdžionio kūryboje užima įtemptū, dažnai skaudžių religinių pergyvenimų motyvai („Aušrinės ugnys“, „Agnus Dei“, „Kristaus paieškojimas“, „Nelaimingi miestai“, „Gyvenimo nostalgija“, „Kristus ir Jeruzalės moterys“), biblinio Izraelio vaizdai, išradinė suartinami su lietuviškomis realijomis („Izaoko malda“, „Jeruzolima“, „Sulamita“, „Betlehem“, „Javų alegorija“). Daugelyje eiléraščių viešpatauja visa apimantis religinis jausmas:

*Dar niekad taip nesimeldė vargonai,
Ir niekad neplaukė tokia skliautų giesmė...
O Viešpatie, o Viešpatie, kaip milijonai,
Nevertas prieš Tave aš vult esmi.*

[.....]

Po Lietuvių Fronto bičiulių 1979 m. Los Angeles, Calif., surengto Jurgio Jankaus literatūros vakaro viešnagėje pas Alę ir Edmundą Arbus Santa Monicoje, Calif., JAV: Bernardas Brazdžionis, Kotryna Jankienė, Ale Rūta-Arbienė ir Jurgis Jankus.

*Nuo šalto grindinio lig žydiņių vitražų,
Nuo žemės ligi saulės, lig dangaus
Visų tautų, visų namų, visų bazilikų Tau maža
Vienoj giesmėj Tau vieną garbę gaust.
(„Fuga Florencijos San Croce“)*

Visuomeniniuose eiléraščiuose Brazdžionis ima susimąstyti apie tautos istoriją ir likimą, jos nelaimes, bet taip pat atsparumą („Lietuvos motina“, „Jaunystės vainikas“). Vienas gražiausių jo pilietinės ir istoriosofinės poezijos pavyzdžiu yra fragmentinė giesmė „Kunigaikštčių miestas“, kur atsikreipiama į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tradicijas, prisimenamas ne tik jos klestėjimas ir galia, bet ir tautinė bei religinė tolerancija;

*— Mes Aleksandras Vytautas dangaus malone
Širdingai sveikinam šiam Šventaragio klony
Visus, kas turi gerą valią, taikų būdą —*

*Lietuvj, rusq, žyda, vokietj ar guda,
Žemaitj, lėtq kaip meška, kalboj tiesmūka,
Aukštaitj, gyvq kaip midus šnekutis, dzükq...
(„Dovanos“)*

Brazdžionio žodynas, sintaksė ir eiliavimas gerokai pakitėja. Jis nutolsta nuo simbolistinių ir futuristinių klišių; vaizdų ir intonacijų sandūros jau nebéra tokios griežtos ir prieštaragingos, sumažėja paradoksų, parodijinių elementų (nors satyriniai motyvai, ironija ir autoironija išlieka). Dabar poetas labiau mėgsta apibendrinimus, kategoriskus sprendimus, didaktiškas priešpriešas, kreipinius, paraginimus, pagraudenimus, kiek archaiškas alegorijas. Deklamacinis žodis, visada nukreiptas į adresatą, suartina jį su viduramžių ir baroko poetais, su pasauline ir lietuviškaja homiletikos tradicija, su Donelaičiu, Baranauskui, Valančiumi, ir labai ryškiai atskiria nuo daugumos amžininkų, linkusių operuoti elipsėmis ir pustoniais. Brazdžionio simboliai palyginti negausūs, bet išraiškingi (paukštis, medis, rožės, vasarojus, žvaigždės); eilutės nelygaus ilgio, laisvai ir efektingai banguojančios, kartais nervingos ir trūkčiojančios; ypač krinta į akis išskaičiavimai, anaforos, etimologinės figūros. Pasitaiko ir alogizmų, ir žaidimo eksprontais („Laimės namelis“).

1939-1940 metais Brazdžionis pasiekė poetinio brandumo viršunę. Deja, kaip tik tuo metu pradėjo išsipildyti jo apokaliptinės pranašystės.

* * *

Karo metais Brazdžionis virto masių poetu ir masinės kultūros dalimi. Populiarumu jvairiuose visuomenės sluoksniuose jis toli pranoko kitus lietuvių menininkus. Šiuo laikotarpiu jis tarsi paliko nuošalyje visą pomaironinės poezijos patirtį, kuria buvo taip sėkmingai naudojės ankstesnéje kūryboje, ir grįžo prie klasikinių modelių; abejonė pavadavo tikrumas, painų ir prieštariningą psichologinį vyksmą — vientisa ir aiški emocija, ironią ir sarkazmą — iškilminga kalbésena. Eiliavimas ir kompozicija taip pat gerokai priartėjo prie Maironio („Garbės himnas“, Atleisk man, Viešpatie“); sustipréjo polinkis į didaktiką ir senoviškas alegorijas („Laisvės paukštis“). Lemtingu jvykių akivaizdoje pagausėjo publicistinių gaidų. Intensyviai reaguodamas į istorinį procesą, Brazdžionis ēmėsi uždavinio žadinti tautos viltį, raginti ją į prisikėlimą po stalininio teroro epochos. Nors istorija ne visada ir ne visur pateisino tuometinį Brazdžionio optimizmą, svarbiausias jo teiginys — tauta išlieka, vergija neamžina — tebegalioja ir šiandien. Šią mintį ispūdingai išsako daugelis jo eileraščių („Tėvu sodybos žiburelis“, „Amžių lieptas“, „Trys vizijos“, „Aš čia — gyva“).

Gamtos ir istorijos detales — gabija, sentevių kapai, kryžius, piliakalnis, panemunių sodybos, skendinčios alyvu žieduose — Brazdžionio poeziijoje virto lengvai atpažistamais ženklais, kaupiančiais savyje tautos patirtį, išreiškiančiais jos dvasinį turtingumą ir nemarumą („Keleiviui“, „Kur tą vėlų rudenj eini...“).

Lietuvių rašytojų draugijos valdyba, suruošusi rašytojų suvažiavimą Clevelande, Ohio, JAV, 1982 m. gegužės 22 d.: Pranas Visvydas, valdybos pirm. Bernardas Brazdžionis, Alė Rūta ir Bronys Raila.

Jtvirtindamas sąmonėje pirmaprades ir esmines vertybės, — tiesą, meilę, taikingumą, žmoniškumą, — griežtai smerkdamas bet kokį totalitarizmą („Bepročių daina“), Brazdžionis šiuo laikotarpiu tapo pirmiausia piliečiu ir ideologu. Ir tauta jį, ir jis pats save suvokė kaip savotišką naujujų laikų Maironį, naujo tautinio atgimimo dainių. Kadangi Brazdžionio epocha esmingai skyrėsi nuo maironinės, šioje pozicijoje slypėjo ir pavojuς prarasti kontaktą su gyvenamuoju laiku, užsiskleisti sustabarėjusioje simbolikoje, monotoniškame patriotikos repertuarė, iklimpti į štampus. Tačiau geriausiuose eileraščiuose Brazdžionis to pavojaus išvengė. Nors jo poezijai kartais ir pristigdavo lyrinio gaivumo, nors joje tolydžio stipréjo retorinis pradas, ji beveik visada liko tauri ir įtaigi.

Ypatingai svarbus šio periodo Brazdžionio kūryboje yra rinkinys *Viešpaties žingsniai*, priklausas prie jo didžiausiuų poetinių laimėjimų. Tai daugiausia religinė lyrika — miniatiūros, paremtos perregima, bet gilia simbolika, siekiančios evangelisko skaidrumo ir paprastumo. Ne vienas rinkinio eileraštis („Viešpaties žingsniai“, „Šaltinis“, „Pavargę sparnai“, „Kauno katedra“, „Šv. Izidorius“, „Vallis umbrosa“) yra klasikinio lietuvių lyrikos palikimo dalis. Brazdžionio tikėjimas dabar jau nebéra sunkus ir problematiškas: poetas žengia į paprasto, nekomplikuoto, „pranciškoniiško“ tikėjimo stadiją, kai Dievo esimas įžiūrimas kiekvienoje pasaulio detalėje, kiekvienoje būties apraiškoje:

*Ant uolos balta gėlė žydėjo —
Nei lietaus, nei saulės jai.*

Bernardas Brazdžionis su čikagiečiais rašytojais. Sėdi: Danutė Bražytė-Bindokienė, Bernardas Brazdžionis, Nijolė Jankutė-Užubaliénė; stovi: Kazys Bradūnas, Jonas Minelga, Anatolijus Kairys, Julija Švabaitė-Gylinė, Česlovas Grincevičius, Danutė Lipčiūtė-Augienė, Apolinaras Bagdonas, Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, Stasė Petersonienė ir Adolfas Markelis.

Zigmantas Degučio nuotrauka

*Kaip sidabro lašas ji visa tebevirpėjo —
Viešpatie, tai Tu ten praėjai.*

Ant šakos paukštélé taip čiulbėjo!..

Nei namų, nei šilko jai.

*Kaip sidabro lašas ji visa tebevirpėjo —
Viešpatie, tai Tu ten praėjai.*

(„Viešpaties žingsniai“)

Mirtis šioje religinėje perspektyvoje suvokiamą jau tik kaip sklidinas džiaugsmo grįžmas pas „gerą Tėvą“ („Vakaro varpas“). Nors eilėraščiuose galima pasigesti ankstesniojo jvairumo ir dramatizmo, skaitytojui atlyginama klasikiniu išbaigtumu, meistriškumu, beveik Goethe's aukštumas siekiančia rimi-timi. Brazdžionis kalba saikingai, taupiai, operuodamas paralelizmais ir personifikacijomis, kurių šaknys siekia psalmų poetiką. Universalioji krikščioniška tradicija itin sėkmingai sulydoma su lietuviškais motyvais (eilių ciklas apie Šventuosius). Patriotiniuose rinkinio eilėraščiuose Lietuvos istorijos tema įgyja visuotinio reikšmingumo ir vertės:

*Ir tarė dangūs: — Ažuole, stovėk, kai vėtrus plėšys,
 Ir nedrebék, kai duobkasai sueis iškast tavęs —
 Manų skliautų apvaizdoje tu amžiaus čia stovési,
 Kas neš manas kalvarijas, tas mano Šventę švęs!*

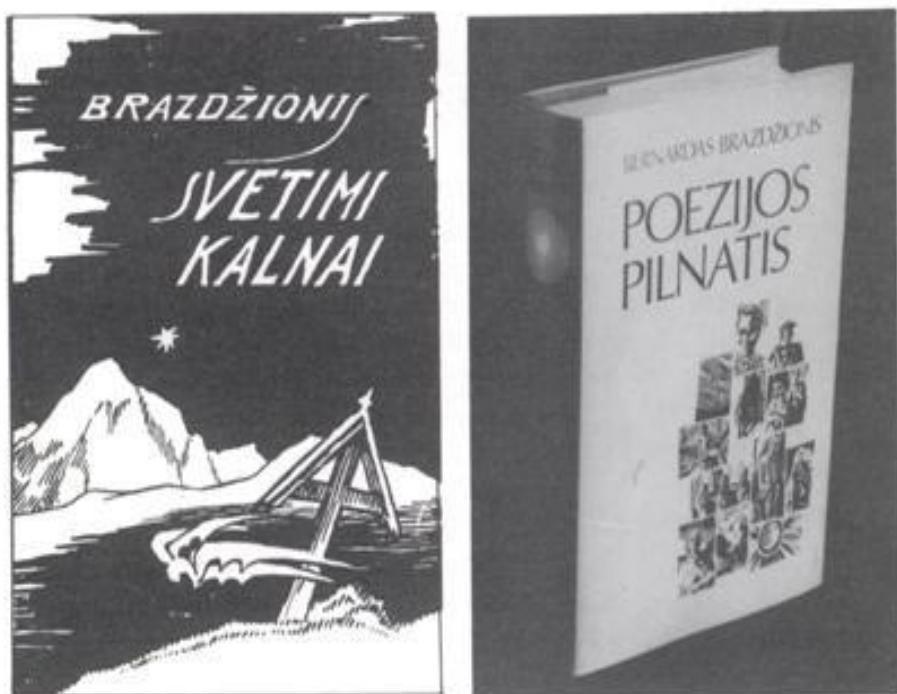
(„Ažuolas“)

Tremtyje — Vokietijoje ir JAV — Brazdžionis iš esmės tėsė tą poetinę liniją, kuria plėtojo per karą. Labiau negu dauguma lietuvių poetų, jis suvokė emigraciją kaip istorinį iššukj ir užduotį. „Mes neturime pereiti į emigrantų stadiją: nei asmeniškai, nei visuomeniškai, nei politiškai, nei kultūriškai. Mes esame ir turime likti gyva, atplesta, bet niekur neprigyjanti lietuvių tautos dalis“, — kalbėjo Brazdžionis 1954 metais. Poetas tremtyje, pasak jo, tebéra tautos mokytojas ir užtarėjas, apibendrinąs jos istorinę patirtį ir rengiąs ją būsimajam išsilaisvinimui — „... kovo — ugnis, ir vynas — puotoj, neviltys — paguoda, / ir šios dienos, ir ryt dienos — ir sąžinė, ir viltys!“ („Kūrybos žodžio credo“). Taigi poezijai skiriamas politinis ir ideologinis uždavinys. Čia Brazdžionis aiškiai atsiskyrė nuo kitų iškiliųjų išeivijos poetų, — Radausko, žemininkų, bežemiu, — labiau pabrėžusių estetinį ir egzistencinį poezijos pradą; tačiau jis kai kuo sutapo su Aisčiu.

Pirmasis išeivijos periodo rinkinys *Svetimi kalnai*, rašytas dar karo metais, turi ypač daug bendro su Lietuvoje spaustinta Brazdžionio poezija. Jame gausu filosofinių ir religinių miniatiūrų („Žydintis aidas“, „Upės“, „Smiltys ir metai“, „Žiedai, žvaigždės ir sapnai“). Poeto žodis pasižymi dideliu imlumu, darnumu, klasikine tobulybe („Meilės daina“), nors mintis paprastai nėra unikali, gimstanti čia ir dabar — ji, sakytume, duota a priori ir tik poetiškai iliustruojama („Iš kalnų į kalnus“, „Atpildas“, „Aklasis“, „Pavasario kelionė“). Bet knygoje jau nemaža vienos užima tremties realijos, konkretūs vaizdai su autobiografine potekste — karo nelaimės ir žiaurumai, pasitraukimas iš tévynės, darbas fabrike, svetima nesvetinga šalis; kartkartėmis atsiranda kultūrinių asociacijų — Caspar David Friedrich, Vincent van Gogh. Tévynės atributai lieka tik atmintyje ir svajonėse („Tenai Pažaislio bokštai“, „Atminimų miestas“), tačiau grįžimas dar atrodo įmanomas ir artimas, nostalgija yra verianti, bet ne beviltiška.

Vélesniuose rinkiniuose tikėjimas grįžimu jau susipina su rezignacija. Knygoje *Šiaurės paštaistė* šalia eileraščių, skirtų partizanams ir Sibiro tremtiniams („Tenai dabar...“, „Kankinių palikimas“), šalia emocingų nostalgiškų posmu („Benamių malda“), šalia kūrinių, sklidinų atsinaujinimo vilties („Prisikėlimas“) atsiranda — nelyginant ankstyvuoju periodu — satyros, sarkastiškos publicistikos. Poetą giliai skaudina pokarinio pasaulio veidmainybė — tai, kad jo galtingieji, džiaugdamiesi pergale ir taika, užmiršta Pabaltijo ir visos Rytų Europos likimą („Laisvės obeliskas“, „Veto“).

Ši tematika tolydžio vis labiau plėtojama. Rinkinyje *Didžioji kryžkelė* Brazdžionis kuria, sakytum, lietuviškai mesianizmo variantą: tévynės kančia

Bernardo Brazdžionio pirmoji poezijos knyga svetur, išleista Antano Urbono 1945 m. Tūbinėne, Vokietijoje. Viršelj piešė dail. Adomas Varnas.

Bernardo Brazdžionio rinktinės kūrybos visuma vienoje knygoje, išleistoje specialaus komiteto ir Lietuvos dienų 1970 metais Los Angeles, Calif., JAV. Viršelis dail. Alfonso Dociaus.

igyja religinės prasmės, meilė tévynei sutapatinama su religiniu pergyvenimu. Lietuva virsta mitine šalimi — prarastuoju rojumi ir Pažadėtaja Žeme, šiandien egzistuojančia vien kankinių ir egzilių samonėje. Poetas liudija tragišką šios šalies likimą ir pasaulio nuodémę. Čia jo žodis prilygsta malda. Mažųjų tautų likimas Brazdžioniui jgauna metafizinio svorio: jų neužtarnauta nelaimė (kaip Dostojevskiui kūdikių kančios) nepataisomai ardo pasaulio harmoniją, o jų atgimimas tolygus eschatologiniam išganymui. Tokie eiléraščiai kaip „Griuvésių gėlės“, „Didieji vandenys“, „Skaičiai“, „Pasaulio pilietis“ išreiškia pirmiausia skausmą. Cikle „Ekskursija į UNO“ poetas naudoja eksperimentinę techniką, kiek primenančią Keturių tėvų laikus — kuria absurdžias situacijas, nevengia laikraštiskų posakių, ironiškai nuspalvinto tarptautinio leksikono, begalinių išskaičiavimų; to ciklo eiléraštyje „Pasaulio Dievas“ jis, be ko kito, perprasmina archaišką pasaulio medžio simbolį, kuris ima ženklinti jau tik gilią žmonijos krizę ir bejegiškumą. Brazdžionis neretai atsiliepia į politines aktualijas, kalbėdamas apibendrintomis savokomis, reikšdamas kolektyvias emocijas. Jis šneka dramatiškai, išakmiai, kaitaliodamas nuotaiką: hipnotizuojantys pakartojimai, ritmingos kadencijos, hiperbolės, dialogai, žodžių žaismas, garsų sǎsaukos — visa tai skirta sužadinti skaitytojo (arba klausytojo) jausmams. Griežtos

Bernardas Brazdžionis Lietuvoje 1989 metais.

Antano Gylės nuotrauka

priešpriešos dažnai suveda pasaulio jvairovę tik į gyvybę ir mirtį, šviesą ir tamsą, laisvę ir vergiją. Tatai suteikia Brazdžionio kūrybai labai vientisos faktūros, bet drauge ir monotonijos. „Jo poezija, jei ja lyginsime su kai kuriais paskutinių dešimties metų eigoje iškilusiais, taupaus ir santūraus stiliaus poetais, atrodis lyg didžiulis žodžių potvynis, kuris ne tik prasmes pridengia, bet jas išvis paskan-dina“, — rašė Viktorija Skrupskelytė 1971 metais. Vietomis Brazdžionis nukryps-ta į trafaretą, į tuštoką patosą, į negyvas abstrakcijas arba į melodramatizmą:

Bunda žemė, ir balsą pavasario girdi
Ir akmuo, ir vakarė žvaigždė,
Tik tave kas pašauks, targšę treminio širdį,
Tik tave kas pabudins, širdie?..

(„Bunda žemė“)

Lengvai suvokiamą, pažįstamais ženklais operuojanti Brazdžionio poezija populiaresnė konservatyvioje išeiviškos visuomenės dalyje, ką ironiškai pripažsta ir pats autorius:

Kiti pirmyn, o aš vis praeity
Statausi savo žygių kelio gaire.
(„Pesimistas“)

Vis dėlto ydas žymiai dalimi atperka poeto tiesumas, taurus nuoširdumas. Kaip Mickievičius ar Czesław Miłosz, Brazdžionis moka suteikti universalumo išeivio jausmams. Tėvynė lieka vieninteliu vertybų matu susvetimėjusiame pasaulyje:

*Graudi daina Kentucky, sunki dalia Ohio,
Ne aukso upės plaukia Great Neck ar Stony Brook, —
Ir pro Manhattan rūmus regiu aš ją kaip svają,
Ją, po ramunių kilimų, po sniego sidabru.*

(„Paukščiai ir šešeliai“)

Kaip ir seniau, esminj vaidmenj Brazdžionio poezijoje vaidina transcendentinės būties ilgesys, gyvenimo-kelionės topika. Laikinumo, praeinamumo pojūtis kartais ima net viešpatauti, ir poetas stoiskai priima užmarštį, ištirpimą gamtoje („Žolė“).

Rinkinyje *Vidudienio sodai* Brazdžionis toliau reiškia savąj paprastą, bet įtaigią, gyvenimo išbandymų subrandintą filosofiją. Čia nestinga egzaltuotos kalbėsenos, vietomis dvelkiančios ir manierizmu; dekoratyviais simboliais virtusi tikrovė yra tik scena poetinei ilgesio ir tikėjimo dramai:

*Tyro gintaro kekém nusvyra prinokę serbentos,
Miršta gėlės, ir girios lapus melancholijoj drasko.
Stagarai ... stagarai ... Ir dangus deimantinis ir šventas.
Žengia žemén žiema kaip turtinges pirklys iš Damasko.*

(„Gyvenimo karuselė“)

Eiléraščiuose vyrauja kultūrinės asociacijos, senųjų civilizacijų motyvai („Princesės Sit Hat-Hor Iuvet veidrodis“), Naujojo Testamento vaizdai (ciklas „Jėzaus gyvenimas“), kartais vaikystės prisiminimai, padedą užčiuopti giluminę asmenybės vienovę („Vasaros lietus“). Išlieka ir publicinė Brazdžionio kūrybos linija: ciklas „Liudininkai“, kuriame bandoma sulydyti biurokratinę, mokslinę ir lyrinę kalbą, nupasakoja lietuvių tautos tragediją totalitariniame Gulago pasaulyje. Brazdžionis — bene vienintelis dabartiniame mūsų poezijos etape — plėtoja senoviškus žanrus, tokius kaip kantata ir oratorijs. Naujosios žemės kraštovaizdžiai („Kvartetas“) persipina su baltiškosios proistorės regėjimais („Šimtmečių žingsniai“).

Šias įvairialypes savo kūrybos gijs poetas tebevarsto ir vėlyviausiuose eiléraščiuose. Juose dažnai ryškėja proginis, eksprimitinis momentas (Brazdžionis, be abejø, yra žymiausias mūsų poetų tarpe improvizatorius), bet tebera išsaugotos ir kartais randa tobulą išraišką visos tradicinės Brazdžionio lyriko temos.

* * *